

ONDER DE LOEP

**Mededelingen en convocaties
afdeling Hengelo / Oldenzaal**



COLOFON

Redactie:

André Bolt
Harry de Jong

Redactieadres:

Abelenstraat 2a
7556 DT Hengelo
☎ (074) 2917611
E-mail: harry.dejong.hgl@kpnplanet.nl

Kopij:

Onder de Loep verschijnt 4 x per jaar, in maart, juni, september en december. De kopij voor de desbetreffende convocaties dient uiterlijk ½ maand voor het verschijnen in het bezit te zijn van de redactie. Kopij die te laat wordt ingeleverd zal in overleg met de auteur in een van de daarop volgende convocaties worden geplaatst.

De kopij voor het maart-nummer dient uiterlijk half februari 2010 binnen te zijn op bovengenoemd redactieadres via e-mail.

De redactie is continu op zoek naar kopij. Om interessante artikelen te kunnen plaatsen doen wij een beroep op uw creativiteit.

Voorbeelden:

- resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek,
- verslagen van excursies (ook van andere afdelingen),
- waarnemingen,
- vakantieverslagen,
- commentaren en meningen,
- aardige verhalen,
- enzovoort.



Hebt u bij uw artikel afbeeldingen, dan gaarne meesturen. Indien mogelijk wordt dat dan bij het artikel afgedrukt.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de ingezonden stukken.

Afbeelding omslag:
Viervlekwiwebspin
(*Araneus quadratus*)

Foto's: Harry de Jong

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties van de Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging,
Afdeling Hengelo / Oldenzaal

Inhoud

VAN HET BESTUUR	1
AGENDA	2
TERUGBLIK	3
SENIORENGROEP	9
ACTIVITEITEN VOOR NATURA 2000	10
GESTEELD GLASKROOS	11
BEEKROMBOUT	13

De KNNV is opgericht in 1901. De afdeling Hengelo / Oldenzaal is opgericht in 1916. De vereniging stelt zich ten doel de bevordering van de natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeleving. De ondertitel 'vereniging voor veldbiologie' benadrukt de rol van de natuurstudie.

Alle leden ontvangen het landelijk verenigingsblad NATURA. Leden van de afdeling Hengelo / Oldenzaal ontvangen daarnaast 4 maal per jaar het afdelingsblad ONDER DE LOEP. Het lidmaatschap van de KNNV (inclusief het lidmaatschap van de afdeling Hengelo / Oldenzaal) bedraagt € 28,- per jaar; gezinsleden betalen € 11,- (betalingen d.m.v. machtiging of bankrekening 6239 77 591 t.n.v. Penningmeester KNNV, afdeling Hengelo / Oldenzaal).

Een lidmaatschap loopt van 1 januari tot en met 31 december. Opzegging van het lidmaatschap uiterlijk 1 november bij de ledenadministratie van de afdeling. Voor meer informatie kunt u terecht bij de secretaris (zie onderstaand adres).

Bestuur van de afdeling Hengelo / Oldenzaal:

◆ Voorzitter (en ledenadministratie),

Bernard Wanders

van Heemskerkstraat 31, 7622 JG Borne, ☎ (074) 2668487

E-mail: jbwwanders@hotmail.com

◆ Secretaris,

Jan Zwienenberg

Hengelose Esstraat 19, 7556 EA Hengelo, ☎ (074) 2423975

E-mail: j.h.zwienenberg@hccnet.nl

◆ Penningmeester,

Jan Weernink

Landmansweg 102a, 7556 LZ Hengelo, ☎ (074) 2422448

E-mail: janweernink@wxs.nl

◆ Natuurhistorisch Secretaris,

Bert Oude Egbrink

Adamsweg 8, 7553 KM Hengelo, ☎ (074) 2434340

E-mail: ag.oudeegbrink@hetnet.nl

◆ Bestuurslid en lezingen,

Annet Ros

Venusstraat 111, 7557 WS Hengelo, ☎ (074) 2918668,

◆ Bestuurslid en redactie Onder de Loep,

Harry de Jong

Abelenstraat 2a, 7556DT Hengelo, ☎ (074) 2917611,

E-mail: harry.dejong.hgl@kpnplanet.nl

Van het bestuur

Het afgelopen jaar was onze deelname aan het landelijke Natura 2000 project zeker een hoogtepunt van onze activiteiten. Onder leiding van Jan Zwienenberg werden twee publieks excursies in het Haaksbergerveen georganiseerd. Jan had gezorgd voor een uitstekende PR. Vele campings, VVV's regionale bladen had hij van informatie voorzien.

Op de eerste excursie dag hebben we twee groepen rondgeleid. De tweede dag in september waren er een dikke 50 belangstellenden en gingen we met vier groepen op pad. Voorwaar een prima resultaat waar we ook enkele (potentiële) leden aan over houden.

In de herfstvakantie hebben we overleg gehad met de gemeente Hengelo over het groenbeheer. We hebben afspraken gemaakt over hoe wij samen met hen kunnen komen tot een betere bescherming van, met name waardevolle bermen. Als er leden zijn die standplaatsen weten van bijzondere planten (of dieren), meld dit dan bij het bestuur. We zullen dan proberen om invloed te hebben op het gemeentelijke beheer van die plek. Het komend jaar zullen we ook de Hengelose wijk(en) ingaan en inventariseren wat er aan waardevolle flora en fauna aanwezig is. De gemeentelijke mensen die belast

zijn met het beheer zijn in ieder geval van goede wil om naar ons te luisteren.

Onze penningmeester heeft op de laatste bestuursvergadering een kort overzicht gegeven van de financiële toestand van onze afdeling. Op zich zijn we financieel gezond maar ontkomen we er niet aan komend jaar, in navolging van het landelijk beleid, onze contributie aan te passen. Het voorstel is om de minimum leden bijdrage te verhogen tot €30. In het verleden is er in onze ledenvergadering al eens besloten de landelijke trend te volgen, toch leek het mij nuttig er even aandacht voor te vragen.

Ik wens jullie allemaal prettige feestdagen en een gelukkig 2010!

Bernard



Excursies

Het gebruikelijke verzamelpunt is (tenzij anders aangegeven) aan de Boerhaavelaan op het parkeerterrein naast huisnummer 146 (is richting Borsthuis). Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Lezingen / vergaderingen

De gebruikelijke plaats waar lezingen / vergaderingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het speeltuingebouw 't Lansink' aan de Twijnstraat te Hengelo. De speeltuinvereniging en het wijkcentrum zijn gefuseerd en het bestuur heeft liever niet dat de poort van de speeltuin open is als er ook andere activiteiten in het wijkcentrum plaatsvinden. Dit betekent dat u voortaan de voordeur van het wijkcentrum moet nemen (Twijnstraat 8). Mocht het wijkcentrum op de betreffende avond toch gesloten zijn, dan gaat de poort van de speeltuin uiteraard wel open (Twijnstraat 6). Bij een dichte deur dus even iets verder lopen. Indien er belangstelling is voor "meerijden met anderen" bij een lezing 's avonds: neem even contact op met een van de bestuursleden (zie colofon).

Excursie naar Twickel

Datum : zaterdag 20 februari 2010
Thema : Frisse neuzenwandeling
Tijd : 13.00 uur
Duur : Middag
Coördinatie: Bert Oude Egbrink

Dit keer houden we de eerste excursie van het seizoen op het landgoed Twickel. We maken daar een wandeling door het Twickelerbos en de Ruwe Braak waarna we via het Bokdammerveld en de Noordmolen weer terug gaan naar ons vertrekpunt.

Voor mensen die rechtstreeks naar het excursiegebied willen gaan, is het verzamelpunt de parkeerplaats bij de Moestuin op de hoek van de Bornsestraat en de Twickelerlaan waar wij omstreeks 13.15 uur zullen arriveren.

Lezing Bialowieza woud

Datum : donderdag 18 februari 2010
Tijd : 20.00 uur

Ecoloog Onno de Bruijn, voormalig medewerker van Natuurmonumenten, geeft een diapresentatie over het Bialowieza woud. Dit bos ligt voor een deel in Polen en deels in Wit-Rusland.

Het is het laatste oerbos van Europa met een geweldige biodiversiteit en het is een belangrijk groen kerngebied voor Europa.

Onno de Bruijn bezoekt het bos al sinds 1976 en kan ons er veel over vertellen.

Hij was medeprojectleider van een internationaal project om een ecologisch netwerk te ontwerpen voor zowel het Poolse als Witrussische deel van dit fameuze woud.

Nieuwjaarsbijeenkomst

Datum : zaterdag 23 januari 2010
Tijd : 14.00 uur tot ca. 21.00 uur
Plaats : Buitencentrum "De Houtmaat" te Hengelo

Het programma is in grote lijnen als volgt:

- 14.00 uur ontvangst met koffie en krentenwegge
- 15.00 uur rondwandeling of spelletjes
- 17.30 uur winter maaltijd (stampotten)
- 19.00 – ca. 21.00 uur lezing o.i.d.

De kosten, inclusief maaltijd zijn € 17,50 pp.

In verband met de reservering moet u zich **voor 18 januari** hebben aangemeld bij Bernard Wanders, (074)2668487, jbwwanders@hotmail.com of één van de andere bestuursleden.

Verslag excursie Sprengenberg

Datum : Zondag 23 augustus
Thema : Heide
Deelnemers : 6
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Zonnig en warm

De Sprengenberg maakt deel uit van het nationaal park de Sallandse heuvelrug en is eigendom van Natuurmonumenten. Het vertrekpunt van onze excursie was de parkeerplaats bij Helhuizen.

Door het Varkensbos liepen we naar de Diepe hel, een diep uitgesneden erosiedal. Vanuit de in het bos gelegen Diepe hel kwamen we uiteindelijk op de heide van de Sprengenberg. Van hieruit liep het pad geleidelijk omhoog richting de Oasekop met 60 meter het hoogste punt van onze excursie. Van hieruit heb je prachtig uitzichten over Salland. Ook kon je hier goed de plag- en brandplekken zien waar de beheerder het biotoop van typische heidesoorten als zandhagedis en korhoen probeert te verbeteren.



Langzaam afdalend naar de Palthetoren viel op dat de in volle bloei staande struikheide steeds meer bruin begon te verkleuren. Hier had het heidehaantje toegeslagen waarvan de larven leven van de blaadjes van de struikheide. Op ons mulle zandpad lagen honderden kevertjes. Ondanks het ontbreken van bloeiende heide in de directe nabijheid werd een hier aanwezige bijenstal nog volop bevlogen.

Nabij de Palthetoren hebben we pauze gehouden. Hier is een fraai gelegen 'rustpunt' aanwezig waar je koffie en koek kunt krijgen. In Salland zijn op een groot aantal plekken dergelijke rustpunten aanwezig die door particulieren worden beheerd. Deze plekken kun je vinden op www.rustpunt.nu. Het rustpunt op de Sprengenberg is vorig jaar door de lezers van de Stentor uitgekozen als mooiste plek van Salland.



Rode bosbes

Via de Van Heekweg langs de Vliegveldheide zijn we vervolgens weer teruggekeerd naar de parkeerplaats.

Een opmerkelijke waarneming was die van het groentje, een dagvlinder die normaal van eind april tot half juli wordt gezien.

Waargenomen soorten

Vogels

Boerenwaluw	Buizerd
Gaai	Grasmus
Grote Bonte Specht	Houtduif
Koolmees	Pimpelmees
Roodborsttapuit	Torenavalk
Vink	

Planten

Blauwe Bosbes	Gewone Dophei
Klein Warkruid	Rode Bosbes
Struikhei	

Paddenstoelen

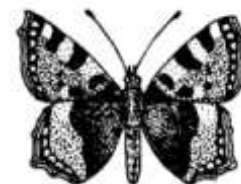
Bleke Oesterzwam	Rupsendoder
------------------	-------------

Overig

Levendbarende Hagedis

Insecten

Atalanta	Bloedrode Heidelibel
Distelvlinder	Groene Stinkwants
Groentje	Groot Koolwitje
Heidehaantje	Kleine Vos
Kleine Vuurvlinder	Mierenleeuw
Miljoenpoot	Paardenbijter
Urntjeswesp	Varenrouwmug



Verslag excursie Witte veen

Datum : Zondag 6 september
Thema : Heide
Deelnemers : 9
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Vrij zonnig maar niet warm

Het startpunt van de excursie lag bij de Haarmühle net over de grens bij Buurse. We hebben een groot deel van de blauwe paaltjesroute gevolgd.

In een weiland langs de grens hebben we een voor de boomkikker aangelegd basisbiotoop bekeken. Hier zagen we moerashertshooi en waterpostelein langs de oever, blauwe reiger, wintertaling en wilde eend in het water en een groep boerenzwaluwen boven het water. Een voorbij vliegende zwarte specht liet zich goed zien en horen. Op de wat verderop langs de route gelegen heideveldjes zagen we witte snavelbies en trekruis, een levendbarende hagedis en een fraaie oranje gekleurde vermiljoenhoutzwam op dood hout. Hier zagen we ook de franjehoed op een vlaai van een Schotse hooglander die hier als begrazer wordt ingezet. De runderen zelf hebben we alleen in de verte gezien. Wel zagen we de schuurplekken van de koeien op de hier aanwezige paaltjes en bomen.



Op de plas bij de vogelkijkhut zaten watersnippen en Kieviten die op de doortrek waren. De herfst is begonnen. Bij terugkeer op ons vertrekpunt werden we verwelkomd door muziek van een Duits harmonieorkest die het frühshoppen in de biergarten bij het restaurant luister bijzette. Hoewel we het bier aan ons voorbij hebben laten gaan, was het een geslaagde wandeling.

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwe Reiger	Boerenzwaluw
Buizerd	Gaai
Huiszwaluw	Kievit
Koolmees	Pimpelmees
Watersnip	Wilde Eend
Wintertaling	Zwarte Specht

Planten

Echt rendiermos	Eikenmos
-----------------	----------

Gewone Eikvaren	Gewone Rolklover
Gewone Waternavel	Gewoon Hauwmos
Holpijp	Kopjesbekermos
Kussentjesmos	Moerashertshooi
Stijf Havikskruid	Trekruis
Valse Kamille	Veenpluis
Vlasbekje	Waterpostelein
Witte Snavelbies	Wolfspoot

Paddenstoelen

Gele Aardappelbovist	Geringde Franjehoed
Grote Parasolzwam	Vermiljoenhoutzwam

Overig

Levendbarende Hagedis	Ree
-----------------------	-----

Insecten

Atalanta	Bastaardzandloopkever
Blauwe Glazenmaker	Bont Zandoogje
Distelvlinder	Kleine Vuurvlinder
Rododendroncicade	Veelvraat
Viervlekwiwebspin	

Verslag excursie Roderveld

Datum : Zondag 20 september
Thema : Herfst
Deelnemers : 7
Leiding : Harry de Jong
Weer : Zon

Met 4 personen betrokken we naar het beginpunt, de parkeerplaats bij de Havezathe het Everloo. Daar sloten zich nog 3 personen aan. We volgden de gele wandelroute. Deze voerde langs de Palthendijk, met aan de linkerzijde enige natte heideveldjes. Door de droge zomer waren dezen echter behoorlijk uitgedroogd.

Hier hoorden we geregeld de alarmroep "KRUUK KRUUK KRUUK" van de Zwarte specht. Even later konden we hem ook voorbij zien vliegen. Door de droogte waren er nog niet veel paddenstoelen. Gewoon eekhoortjesbrood, vliegenzwammen en gele knolamanieten waren het meest algemeen.



Vliegenzwam

We weken even van de route af naar het Roderveld. Een hier gelegen groot heideterrein was recentelijk geplagd. Hier groeide veel Dophei, Haarmos en Moeraswolfsklauw. Op de hogere delen Struikhei. Ook veel Ronde zonnedauw. In een lager gelegen ven waren vele Groene kikkers aanwezig.

Terug op de route zagen we in een naaldhoutbos, boven in de top van een Spar een mannetje Kruisbek druk bezig te fourageren op de zaden van de sparrenkegels. Even later vloog er ook een vrouwtje Kruisbek voorbij. Het mannetje is overwegend rood, het vrouwtje groenachtig. Hier vlogen ook een aantal Kramsvogels over.

Wat verderop vonden we op een plukplaats de resten van een Grote bonte specht. Van een aantal nestkasten langs het pad, was de ingang en de kieren in het deksel door een Boomklever dichtgemetseld.

Een oude spechtenholte in een boom was door vleermuizen gebruikt, te zien aan de meststreep die langs de boom liep. Aan het eind van de excursie zagen we nog een aantal fraaie exemplaren van de Reuzenzwam op een omgevallen boom.

Al met al een mooie herfstige excursie door een landschappelijk mooi gebied.



Waargenomen soorten

Vogels

Boomklever	Gaai
Goudvink	Grote Bonte Specht
Koolmees	Kramsvogel
Kruisbek	Merel
Pimpelmees	Roodborst
Spreeuw	Staartmees
Vink	Zwarte Mees
Zwarte Specht	

Planten

Gewone Dophei	Gewone Eikvaren
Groot Heksenkruid	Moeraswolfsklauw
Ronde Zonnedauw	Struikhei

Paddenstoelen

Berkenzwam	Gele Knolamaniet
Gewone Berkenboleet	Gewoon Eekhoortjesbrood

Heksenboter
Reuzenzwam

Kastanjeboleet

Overig

Groene Kikker

Insecten

Atalanta

Bont Zandoogje



Verslag excursie Diepenheim

Datum : Zondag 4 oktober
Thema : Herfstverschijnselen
Deelnemers : 6
Leiding : Wytze Boersma
Weer : Onbewolkt

Na een verregende zaterdag was het zondagmorgen uitstekend excursie weer. Een mooie blauwe hemel, met een strakke westenwind. Tegen twaalf uur werd het bewolkt en toen we thuis waren begon het te regenen. Zes deelnemers hadden er wel zin in om naar Diepenheim te gaan om de natuurontwikkelingen in het stroomgebied van de boven Regge te bekijken. De auto werd even buiten Diepenheim, bij de begraafplaats geparkeerd.

Vanaf daar werd de Regge gevolgd tot aan de Schipbeek. De Regge is hier, het brongebied nog maar een klein stroompje. Het stroomgebied van de Regge wordt stapsgewijs verruimd tot een dynamische en veerkrachtige rivier. De Regge maakt dan ook deel uit van robuuste ecologische hoofdstructuur (EHS). Onder auspiciem van het waterschap Regge en Dinkel worden de werkzaamheden uitgevoerd in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water. In het verleden is de totale lengte van de Regge teruggebracht van 70 naar 50 km. Door deze werkzaamheden krijgt de Regge nu weer zijn meanderende karakter weer terug.

Het begin van de wandeling ging over een deel dat dit jaar is hersteld. Over een groot deel liepen we over het kale zand. De pioniers, zoals Hanenpoot, Zwarte nachtschade, Perzikkruid, Korrelganzenvoet en Gekroesde melkdistel hadden zich al meester gemaakt van deze kale vlakte. Maar ook werd Borstelbies gevonden. Bij de tweede brug vonden we Watermuur.



Hierna over een laan met aanplant van eiken. Naast de gallen op verschillende eiken vonden we een Slakrups.

De poten van deze rups zijn vrijwel niet ontwikkeld en hij verplaatst zich met golfachtige bewegingen over een slijmerige laag die ze afscheiden. Het lijkt dan ook op een grote schildluis.

Langs het pad stonden ook nog bloeiende zwarte toortsen en Moespimpernel (een ingezaaide Kleine pimpernel). Even verder kwamen we langs een gebied dat al een paar jaar geleden is aangelegd. Hier krijgen Pitrus en Riet de overhand. In de loop van de tijd zal dit zich ontwikkelen tot een elzenbroekbos.

In de beukenlaan naar Westerflier vonden we vele verdroogde Vliegenschimmelen. Hier en daar zagen we ook een paar verdroogde Eekhoornbrood. Na Westerflier ging de wandeling langs de Schipbeek.

Ter hoogte van de havenzate wordt de Regge gevoed met het water van de Schipbeek. In dit gebied is in de loop van de tijd heel wat veranderd. De Schipbeek, van Deventer tot aan Westerflier is rond 1400 gegraven. Later is de Schipbeek verlengd tot aan de Buursebeek.

Via een voormalige stuw zijn we weer richting Diepenheim gegaan. Landschappelijk is dit een mooi stukje. Hierna langs een akker en achter een boerderij naar de weg van Diepenheim naar Gelselaar.

Onderweg zagen we nog een Bloedrode heidelibel en een Hoornaar. Op de drukke weg vonden we een gele pijlstaartrups, de Meriansborstel. Het is een wonder dat deze rups de berm veilig heeft bereikt.

Het gebied tussen Diepenheim en Westerflier is landschappelijk zeer fraai door de loop van de Regge, zijn kleinschaligheid en overbosjes. Een gebied om vaker naar toe te gaan.

Waargenomen soorten

Vogels

Aalscholver	Boerenzwaluw
Boomklever	Buizerd
Gaai	Houtduif
Kauw	Koolmees
Meerkoet	Merel
Pimpelmees	Vink
Witte Kwikstaart	Zwarte Kraai

Planten

Borstelbies	Europese Hanenpoot
Gekroesde Melkdistel	Getande weegbree
Kleine Pimpernel	Korrelganzenvoet
Moeraspimpernel	Perzikkruid
Watermuur	Zwarte Nachtschade
Zwarte Toorts	

Paddenstoelen

Gewoon Eekhoornbrood	Grote Parasolzwam
Grote Stinkzwam	Kale Inktzwam
Vliegenschimmel	

Overig

Haas	Konijn
------	--------

Insecten

Bloedrode Heidelibel	Groot Koolwitje
Hoornaar	Kleine Vos
Meriansborstel	Schorsvlieg
Slakrups	Slootshrijvertje



Slakrups

Verslag excursie Ottershagen en Bergvennen

Datum	: Zaterdag 17 oktober
Thema	: Slotexcursie
Deelnemers	: 10
Leiding	: Harry de Jong
Weer	: Zon

Met 6 personen vertrokken we naar Latrop alwaar nog eens 4 personen ons opwachtten. Het was een prachtige herfstmorgen met weinig wind. We gingen eerst bij de Ottershagen langs, maar door het droge weer van de laatste maanden was het gebied vrijwel geheel drooggevallen.

Er lieten zich dan ook weinig vogels zien. Wel was er een groep van plm. 40 Grauwe ganzen aanwezig met daarbij ook een Grote canadese gans. Een paartje Holenduiven was langdurig in de lucht met elkaar aan het bakkeleien en lieten zich goed observeren.

Op de Dinkel zwommen nog een aantal Wilde eenden en twee Dodaarjes.

Vervolgens vertrokken we naar de Bergvennen. Ook hier was de waterstand enorm gedaald. In de meeste vennen stond nog maar een klein beetje water. Ondanks de vele slikrandjes lang de vennen waren er geen steltlopers te zien. Een enkele Blauwe reiger was aan het fourageren. Wel trokken er geregeld trekkende groepjes vinken, graspiepers en veldleeuweriken over.

Boven een weiland zagen we een man Blauwe kiekendief jagen. Op een verharde weg kropen een aantal zwarte rupsen de weg over. Bij nadere inspectie thuis bleken het larven van het Zwartpoot soldaatje (een keversoort) te zijn geweest.



Al met al een prachtige herfstwandeling. Omdat dit de laatste reguliere excursie van het seizoen was zijn we na afloop koffie, met appeltaart of krentenwegge, wezen drinken in Groot Agelo.

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwe Kiekendief	Blauwe Reiger
Buizerd	Dodaars
Gaai	Geelgors
Graspieper	Grauwe Gans
Grote Canadese Gans	Holenduif
Houtduif	Kauw
Kleine Bonte Specht	Koolmees
Pimpelmees	Roodborst
Spreeuw	Staartmees
Torenvalk	Veldleeuwerik
Vink	Wilde Eend
Zwarte Kraai	

Planten

Kraaihei

Paddenstoelen

Plooiwieswaaiertje
Wit Oorzwammetje

Vliegenzwam

Overig

Huismuis

Ree

Insecten

Atalanta

Bloedrode Heidelibel

Hoornaar

Zwartpootsoldaatje



Wit oorzwammetje

Verslag excursie Diepholz

Datum	: Woensdag 4 november
Thema	: Kraanvogels
Deelnemers	: 16
Leiding	: Harry de Jong
Weer	: Bewolkt en af en toe regen

Voor deze excursie hadden zich 16 personen opgegeven, van zowel de KNNV als van de Vogelwergroep NIVON Hengelo.

Na zo'n anderhalf uur bereikten we de eerste stopplaats, het Natuurschutzgebiet Ochsenmoor aan de zuidzijde van de Dümmersee. In de herfst en winter is dit veen- en weidegebied erg nat en pleisterplaats van vele duizenden ganzen. Door de droge zomer was het gebied erg verdroogd en waren er geen ganzen te zien. We waren hier verschillende Grote zilverreigers te zien.

Vanaf het Naturschutzstation Dümmer maakten we een wandeling langs de uitzichttoren naar de vogelkijkhut aan de Dümmersee. Hier troffen we een gezelschap Nederlandse vogelaars aan. Het bleken deelnemers van een KNNV vogelreis te zijn. Op het water waren o.a. Pijlstaarten, Grote zaagbekken, krakeenden, Slobeenden te zien. Teruglopend naar de auto zagen we onderweg veel foeragerende Kolganzen, Grote zilverreigers en dicht naast elkaar staande een groep van 16 Blauwe reigers.

In het bezoekerscentrum hebben we vervolgens ons brood gegeten en tevens rondgekeken.

Daarna zijn we op zoek gegaan naar pleisterende Kraanvogels in het gebied tussen Rheden en Freistatt. Onderweg nog een flinke regen- en hagelbui, maar bij aankomst in het gebied was het inmiddels droog.



Op diverse plaatsen troffen we Kraanvogels aan. Soms in kleine groepjes, meestal in grotere groepen van tientallen tot enkele honderden exemplaren. Ook waren er verschillende jonge Kraanvogels aanwezig, te herkennen aan een lichtbruine kop en hals. Een keer moest er krachtig geremd worden omdat er een Ree vlak voor de auto de weg overstak. Even verderop zelfs twee Reeën die vlak voor de auto overstaken. Een jagend mannetje Blauwe kiekendief liet zich goed zien.

Vervolgens zijn we richting Rhedener Geestmoor gereden, de plek waar de meeste Kraanvogels overnachten. We kwamen daar tegen 16.15 uur aan, inmiddels waren er al duizenden Kraanvogels gearriveerd op de slaapplek.



In grote groepen bleven ze binnenkomen, luid 'CRU-CRU' roepend. Intussen waren er ook vele tientallen vogelaars aanwezig die van het schouwspel wilden genieten.

Vanaf de toren waren de duizenden Kraanvogels aan de overzijde van de veenplassen met een telescoop goed te zien. De aantallen binnenvallende Kraanvogels nam af naarmate het donkerder werd. En toen kwamen de duizenden Kolganzen binnenvallen, luid gakkend.

Tegen 17.30 uur was het schouwspel voorbij en konden we richting Hengelo vertrekken. Een mooie, lange dag met vele Kraanvogels.



Waargenomen soorten

Vogels

Aalscholver	Blauwe Kiekendief
Blauwe Reiger	Buizerd
Ekster	Fazant
Gaai	Geelgors
Graspieper	Grauwe Gans
Groenling	Grote Bonte Specht
Grote Zaagbek	Grote Zilverreiger
Holenduif	Houtduif
Huismus	Kauw
Kievit	Kleine Rietgans
Kokmeeuw	Kolgans
Koolmees	Kraanvogel
Krakeend	Kramsvogel
Kuifeend	Meerkoet
Merel	Nijlgans
Pijlstaart	Pimpelmees
Ringmus	Roodborst
Slobeend	Smient
Spreeuw	Tafeleend
Torenavk	Vink
Wilde Eend	Winterkoning
Wintertaling	Zwarte Kraai

Agenda

Woensdag 16 december

Ben Tragter heeft een film gemaakt over het Haaksbergerveen. Deze documentaire gaat niet alleen in op de historie maar laat ook de flora en fauna zien. De documentaire is in 2008 bekroond met een prijs voor natuurfilms.

Woensdag 20 januari

Na elkaar alle goede te hebben toegewenst gaat Wytze Boersma ons een en ander vertellen over inheemse bomen. De soorten, hun voorgeschiedenis en de groeiplaatsen komen aan de orde.

Woensdag 17 februari

Laurens van Run houdt een lezing over paddestoelen, met vele fraaie foto's van bekende en minder bekende soorten.

Geïnteresseerden zijn van harte welkom in Woon- en Zorgcentrum Het Woolde aan de Geerdinksweg waar de bijeenkomsten plaatsvinden. We beginnen om 14.30 uur en thee en koffie (met koekje) is aanwezig.

Voor informatie en vragen bel gerust met Jan Zwienenberg (2423975).

Verslag Senioren groep

Datum : Woensdag 21 oktober
Thema : Geluidsjagers door Han Haanstra.

De heer Han Haanstra is een van de oprichters van de Vereniging voor Geluidsjagers in Twente. Deze vereniging bestaat in 2010 al 40 jaar.

In die jaren heeft hij veel geluiden verzameld en vastgelegd. De kwaliteit van het resultaat is niet allen afhankelijk van het vakmanschap van de "jager" maar in belangrijke mate ook van het gereedschap. In dit geval is dat vooral de opnameapparatuur.

Hij heeft alle apparatuur uit die bijna 40 jaar bewaard en kon zo heel praktisch een en ander laten zien en natuurlijk laten horen. De geschiedenis van de apparatuur is die van groot naar klein, van zwaar naar licht en van korte opnametijd naar veel meer tijd.

Ook de parabool antenne kwam aan bod. Het voorbeeld van een opname van een zang van een winterkoninkje op zo'n 20 meter afstand met en zonder parabool antenne was heel sprekend. Gezien de vele omgevingsgeluiden zoals verkeer en vliegtuigen is de inzet van deze parabool nodig om kwalitatief goede geluiden te krijgen.

Van de werkzaamheden van de vereniging had hij een dvd-opname waarop goed te zien was hoe er in het veld gewerkt wordt.

De lezing werd afgesloten met enkele verschillende geluidsopnamen die hij in de loop van de tijd heeft gemaakt. Dit waren in dit geval natuurlijk meest natuuropnamen maar ook geluiden uit de dierentuin in Emmen, die hij voor zijn werk als onderwijzer had gemaakt.

Hij heeft bij het vastleggen en presenteren een eigen stijl ontwikkeld, waarbij hij bijvoorbeeld eerst vertelt waar hij nu is, de weersgesteldheid en wat hij wil gaan opnemen. Dit geeft een heel levendig beeld van geluiden.

De aanwezigen hebben genoten van deze boeiende lezing.

Verslag Senioren groep

Datum : Woensdag 18 november
Thema : Costa Rica door Bernard Wanders.

In februari 2009 heeft Bernard een rondreis gemaakt door Costa Rica waarvan hij veel mooie foto's heeft meegebracht. Deze foto's (meer dan 300) illustreerden deze reis die gestart werd in de hoofdstad San Jose. De belangrijkste reisdoelen waren vooral de nationale parken, die zowel in het tropisch regenwoud, in vulkaan gebieden als in meer droge gebieden lagen. Ze waren voor bezoekers goed toegankelijk gemaakt. Costa Rica heeft ook diverse actieve vulkanen waaronder de Arenal.

Gezien het tijdstip in het jaar waren er niet zoveel bloeiende planten, al hebben we prachtige bromelia's, begonia's en ook een bamboe-orchis gezien. Het ontbreken van bloemkleuren werd meer dan goedgemaakt door de fraaie fel gekleurde vogels. Deze vogels (papagaaien, toekan-achtigen etc) vallen direct op door hun felle kleuren en ze lieten zich vaak ook goed fotograferen. De reis werd begeleid door een deskundige gids die de groep attent maakte op dieren (drietienige luitaard), vleermuizen die overdag onder een palmachtig blad hingen en specifieke bijzonderheden. Zo kon je beter niet tegen bepaalde bomen leunen omdat daar grote solitaire mieren leefden, die gelijk van zich af beten.

Daarna kwamen verschillende faunagroepen uit Costa Rica aan de orde zoals (gif-)kikkers, spinnen, insecten, vlinders, zoogdieren (wasbeer, neusbeer en brulaap), grote en klein leguanen en vogels. Naast de dieren en planten had Bernard ook mooie foto's van het landschap. Een prachtig land en een enthousiaste spreker, die met een warm applaus bedankt werd voor zijn presentatie.

Jan Zwienenberg

Activiteiten voor Natura 2000

Het Haaksbergerveen

Binnen Natura 2000 vormt Het Haaksbergerveen samen met het Buurserzand een Natura 2000 gebied. De KNNV afdeling Enschede heeft in 2008 de activiteiten voor het Buurserzand verzorgd. De KNNV afdeling Hengelo – Oldenzaal voert de publieksactiviteiten in het Haaksbergerveen uit. Het Haaksbergerveen is eigendom van Staatsbosbeheer (SBB).

Publieksactiviteiten

Binnen het bestuur van de afdeling Hengelo-Oldenzaal is afgesproken de prioriteit van de publieksactiviteiten te leggen bij de verspreiding van de gebiedsfolder, de folder over Natura 2000 en excursies. Gezien het late tijdstip, waarop bekend werd dat de afdeling verantwoordelijk werd voor het Haaksbergerveen, is besloten de excursies te laten plaatsvinden na de zomervakantie.

a. Gebiedsfolders.

Voor het Haaksbergerveen is een fraaie gebiedsfolder gemaakt. Daarnaast is er een folder "Het netwerk Natura 2000". Van beide folders heeft de afdeling voldoende folders ontvangen.

De folders zijn toegezonden aan de leden van de stuurgroep en klankbordgroep van het project Buurserzand-Haaksbergerveen. SBB (inclusief het bezoekerscentrum in Nijverdal) kreeg natuurlijk ook folders. Verder gingen er folders naar de VVV in Haaksbergen, Berkelland (Eibergen) en Enschede, de pers, Nivon Hengelo en de afdeling Enschede van de KNNV.

Veel aandacht is besteed aan de hotels en campings in de omgeving van het Haaksbergerveen. Aan al deze bedrijven werd via e-mail een folder op pdf-formaat toegestuurd. Al snel kwamen vele bestellingen binnen. Bij totaal 12 bedrijven werden meer dan 1000 folders bezorgd. De reacties van deze bedrijven waren zeer positief.

Daarnaast zijn er folders uitgedeeld tijdens de excursies en bij andere bijeenkomsten. Naar aanleiding van de informatie over de excursies wilden ook bibliotheken folders.



Foto Jan Zwienenberg

In totaal zijn er nu 1800 gebiedsfolders uitgedeeld en ongeveer 100 exemplaren van de andere folder.

b. Excursies

Voor de excursie is samen met de beheerder van het gebied (de heer R. Dear) een route uitgezet van 3,4 km. De route is zo gemaakt dat aan de volgende aspecten aandacht besteed kon worden: geschiedenis gebied, proces veenvorming, veenmossen, beheersmaatregelen zoals de compartimering van het gebied waardoor het water vastgehouden wordt, vogels, de grote modderkruiper en de adder.

Voor de 7 excursieleiders werd een informatiemap gemaakt met achtergrondinformatie over de gekozen onderwerpen. Ook is er een map gemaakt met afbeeldingen van veenmossen, een geomorfologische – en historische kaart van het gebied en een afbeelding van de grote modderkruiper. (Dit met dank aan de afdelingen Enschede en Twenthe.) De map was een goede greep.

De excursieleiders hebben daarna gezamenlijk de route nog eens verkend.

De excursies hebben plaatsgevonden op zaterdag 29 augustus en zondag 27 september. Er is de nodige aandacht besteed aan de publiciteit hierover. Aan de pers werden bulletins toegezonden, de VVV werd geïnformeerd en alle hotels en campings kregen via e-mail een kleine poster op A4-formaat. De pers bestede redelijk aandacht aan de excursies. De reacties over het gebied en de excursies waren over het algemeen heel positief. Er was geen discussie over de noodzaak van beschermingsmaatregelen voor dit bijzondere gebied.

De beide excursies werden goed bezocht. Bij de eerste excursie waren er 15 deelnemers en bij de tweede 51. Bij de tweede excursie zijn ook evaluatieformulieren uitgedeeld.

Financiën

De kosten worden rechtstreeks door twee bestuursleden bij het Landelijk Bureau gedeclareerd. De kosten voor 2009 bleven onder de gestelde normen.

Evaluatie en voortgang.

Beide publieksactiviteiten vroegen een behoorlijke tijdsinvestering maar hebben ook een positief resultaat opgeleverd.

Voortgang:

- In het voorjaar 2010 krijgen alle campings en hotels weer een e-mail over de gebiedsfolder.
- Mogelijk wordt er in het voorjaar nog een excursie georganiseerd.

Jan Zwienenberg

Oktober 2009.

Gesteeld glaskroos

Gesteeld glaskroos (*Elatine hexandra*) en Naaldwaterbies (*Eleocharis acicularis*) in het Kleine Lonnekermeer in 2009.

In 2007 heeft ondergetekende een klein polletje gesteeld glaskroos in dit deel van het Lonnekermeer gevonden. Met Landschap Overijssel (L. van Tweel) werd afgesproken dat ik in 2008 opnieuw naar het voorkomen van deze soort zou kijken. Het jaar 2008 werd 2009 en wel 27 augustus. Eerder in 2009 heb ik gepoogd met lieslaarzen een onderzoek in te stellen. Dit bleek door de dikke sliblaag onhaalbaar. Het polletje uit 2007 was er niet meer. De groeiplek was geheel overgroeid door grof hoornblad (*Ceratophyllum demersum*) Deze plaats staat onder 3 op bijgevoegde plattegrond.

Voor een onderzoek werd daarom gekozen voor een kano. Het onderzoeksgebied werd beperkt op het oostelijk deel van de plas, omdat uit eigen ervaring bekend was dat de soorten daar voorkwamen.

Het resultaat was dat zowel gesteeld glaskroos als naaldwaterbies nog steeds in grote mate (vele vierkante meters) voorkomen!

Beschrijving groeiplaatsen.

a. Algemeen

In het verleden waren er direct aan de oever strandjes. Deze zijn nu bijna helemaal verdwenen of

overgroeid. Direct aan de waterrand staat een steeds breder wordende rietkraag, die gevolgd wordt een dikke sliblaag met grof hoornblad.

Op bijgevoegde plattegrond zijn de vindplaatsen globaal ingetekend.

b. Naaldwaterbies

Waar de sliblaag dun is zijn er 'grasveldjes' van naaldwaterbies. Zover te zien waren er geen bloeiwijzen en de voortplanting vegetatief is. Op basis van de licht groene kleur mag aangenomen worden dat de soort blijft groeien.

c. Gesteeld glaskroos.

Deze groeit op het kale gele zand. Dit is goed te zien op de foto (foto 1) van A. de Groot. Deze plekken liggen duidelijk hoger dan de groeiplekken van naaldwaterbies.

Bij het gesteeld glaskroos zijn vruchten met zaden gevonden (zie foto 2. van J. Zwienenberg). Dit betekent dat de zaadbank aangevuld wordt.

Jan Zwienenberg.

Met dank aan:

De heer A. de Groot voor foto's en gastvrijheid.

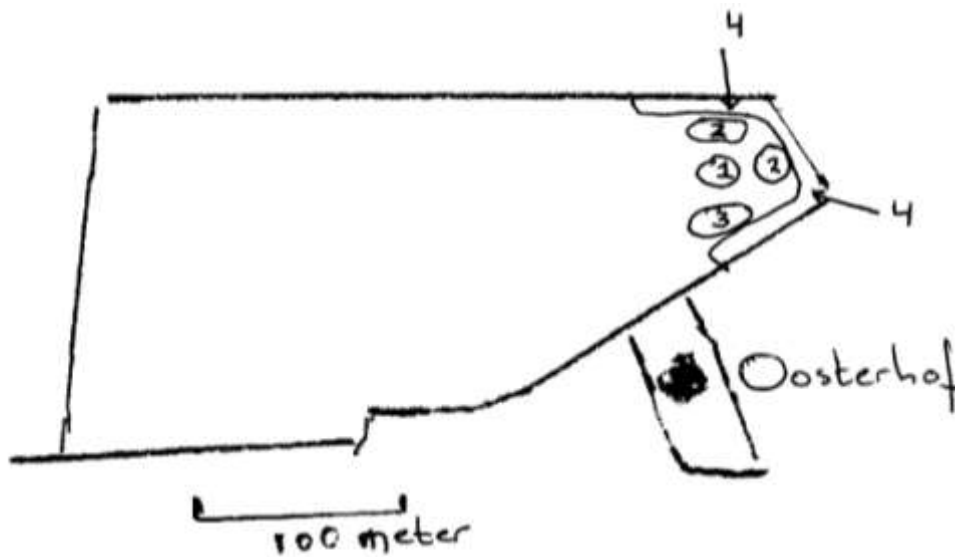
De heer H. Mulder voor hulp en gebruik kano.



Groeiplek Gesteeld glaskroos (foto A. de Groot)



Gesteeld glaskroos met vrucht (foto J. Zwieneberg)



1. Gesteeld glaskroos (*Elatine hexandra*)
2. Naaldwaterbies (*Eleocharis acicularis*)
3. Grof hoornblad (*Ceratophyllum demersum*) Vindplaats van 1. in 2007
4. Riet (*Phragmites australis*)

Plattegrond

Beekrombout

Monitoring van de Beekrombout langs de Buurserbeek

Sinds 2004 ben ik als vrijwilliger bij Natuurmonumenten betrokken bij het monitoren van de vrij zeldzame Beekrombout langs de Buurserbeek. De Beekrombout (met de latijnse naam *Gomphus vulgatissimus*) is een grote geel-zwart gekleurde (echte) libel die langs grote beken (zoals de Dinkel en Vecht) en rivieren voorkomt. In de vorige eeuw is de Beekrombout sterk achteruit gegaan. De soort is de laatste 15 jaar bezig met een opmerkelijke terugkeer maar staat nog steeds als Bedreigd op de Rode lijst. Een verbetering van de waterkwaliteit kan de reden voor de terugkeer zijn geweest. In 1994 is de Beekrombout ook weer langs de Buurserbeek aangetroffen. Hier was de heer Bè van der Wal uit Goor, lid van onze afdeling, ook bij betrokken. In 1997 zijn langs de Buurserbeek ten oosten van Neede op het traject met de hoogste dichtheden tot 40 larvenhuidjes geteld op een traject van 50 meter dat in totaal drie keer geteld is (Ketelaar & van der Wal, 1998).

Om de terugkeer van de libel verder te volgen is door de Vlinderstichting een monitoring route bij de (Harrevelder) Schans uitgezet waar de libel talrijk voorkomt. De beek is hier gekanaliseerd en om de vijfhonderd meter voorzien van stuwen. Over een traject van 200 meter worden in de oevervegetatie langs de noordelijke oever van de beek alle huidjes verzameld van uitgeslopen rombouten die met de hand vanaf de oever verzameld kunnen worden. De libel sluipt vanaf eind april gedurende een periode van circa 2 weken massaal uit. Gedurende deze periode wordt tenminste drie keer geteld. Door elk jaar op dezelfde manier te tellen, kun je inzicht krijgen in de (relatieve) aantalsontwikkeling van de soort. Het werkelijke aantal uitgeslopen larven ligt hoger doordat de huidjes op de planten die in de beek staan en de huidjes langs de waterlijn niet verzameld worden.

Hieronder staan de resultaten van mijn tellingen

jaar	larvehuidjes	eerste uitsluiper
2005	216	2 mei
2006	243	7 mei
2007	117	24 april
2008	142	4 mei
2009	203	26 april

Zoals goed te zien is, wisselt het aantal uitgeslopen libellen en de eerste datum waarop het eerste huidje gevonden wordt, sterk. Van een verdere toename van de libel of een vervroeging van de uitsluitdatum lijkt geen sprake te zijn. Het lage aantal larvenhuidjes in 2007 kan samenhangen met extreem hoog water in de maand januari van dat jaar. Het water stroomde toen over de schouwpaden terwijl de stuwen nauwelijks meer te herkennen

waren. Ook ten opzichte van de in 1997 getelde aantallen huidjes is geen sprake van (een statistisch aantoonbaar) hoger aantal huidjes.

Door meerdere jaren een soort te volgen, krijg je toch een wat completer beeld van de soort en het gebied waarin de soort voorkomt. De uitsluit van de larven vindt met name in de ochtend plaats. Nadat de libel uit het larvenhuidje is geslopen, vliegt deze nog enigszins onbeholpen naar de dichtst bijzijnde boom om verder op te drogen. Daarna verspreiden de libellen zich in de omgeving. Zelf heb ik wel eens een Beekrombout in het Haaksbergerveen gezien. Op uitsluitende libellen foeragerende vogels heb ik niet waargenomen. Mislukken van de uitsluit om een andere reden heb ik slechts een enkele keer gezien. Volwassen libellen keren na verloop van tijd weer terug naar de beek om te paren en eieren te leggen. Deze libellen voeden zich ondermeer met volwassen Haften (of eendagsvliegen) die bijzonder talrijk zijn langs de beek.



Foto Peter van der Heijden (Buurse, 21-5-2006)

Naast de Beekrombout komen in mijn monitoring gebied ook de aan beekmilieu gebonden Weidebeekjuffer en Blauwe Breedscheenjuffer talrijk voor. Wat de vlinders betreft, valt de jaarlijkse aanwezigheid van het Bont dikkopje en de Bruine vuurvlieder op. Naast de elk voorjaar aanwezige Wielewaal heb ik de Grote gele kwikstaart een enkele keer gezien. Hetzelfde geldt voor de Dodaars en Grote zaagbek in het winterhalfjaar. Mijn lijstje van waargenomen planten is heel afwisselend met soorten zoals Bittere veldkers, Muskuskruid, Vogelmelk, Geel walstro en Hondsviooltje.

Mocht u in de maand mei langs de Buurserbeek (op het traject tussen de Duitse grens en de zandvang ten zuiden van Diepenheim) lopen, kijk dan eens of u de Beekrombout ziet.

Literatuur

R. Ketelaar & B.G. van der Wal:

De terugkeer en biotoopkeuze van de Beekrombout in Oost-Nederland, *Brachytron* jaargang 2 (2) 1998

R. Ketelaar & G. Kurstjens:

Beekrombout - In: Nederlandse vereniging voor libellenstudie: *De Nederlandse libellen*, Nederlandse Fauna deel 4, 2002

J.H. Bouwman en andere:

Een actualisatie van de verspreiding van de Nederlandse libellen. *Brachytron* jaargang 11 (2) 2008

Bert Oude Egbrink



Foto Peter van der Heijden (Buurse, 21-5-2006)